

ИНТЕГРАЦИОННАЯ КОНЦЕПЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-ИННОВАЦИОННОГО ТИПУ В УКРАИНЕ

ИНТЕГРАЦИОННАЯ КОНЦЕПЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-ИННОВАЦИОННОГО ТИПА

THE INTEGRATION CONCEPT OF FORMING THE REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS INTELLECTUAL AND INNOVATIVE TYPE IN UKRAINE

У статті розглядається інтелектуально-інноваційна система регіонів, як сукупність взаємопов'язаних, локалізованих на певній території підсистем (формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій), органів регіонального управління та інститутів, які зумовлюють активізацію інноваційного процесу та забезпечують безперервно повторювальні процеси створення, нарощення та розвитку інтелектуального потенціалу регіонів. Визначені переваги регіонального рівня інноваційних процесів в порівнянні з національним. Обґрунтовано доцільність впровадження нової форми просторового територіального розвитку продуктивних сил і регіональної економіки – форму взаємодії організаційно-економічного розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та її підсистем. Розроблено інтеграційну концепцію формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів. Головною метою запропонованої концепції є забезпечення високого рівня ефективності розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та її підсистем на основі використання інтелектуального капіталу. Визначені основні засади концепції, що пропонується до використання – це реалізація процесів формування, генерації, освоєння знань та дифузії інновацій, забезпечення ефективності розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах інтеграційного вибору держави, що надасть можливість становленню економіки знань.

Ключові слова: регіон, стратегія, концепція, інноваційний процес, інтелектуально-інноваційна система регіонів, інтеграційна концепція формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів

В статье рассматривается интеллектуально-инновационная система регионов как совокупность взаимосвязанных, локализованных на определенной территории подсистем (формирования, генерации, освоения знаний и диффузии инноваций), органов регионального управления и институтов, которые подразумевают активизацию инновационного процесса и обеспечивают непрерывно повторяющиеся процессы создания, наращивания и развития интеллектуального потенциала регионов. Определены преимущества регионального уровня инновационных процессов по отношению к национальному. Обоснована целесообразность внедрения новой формы пространственного территориального развития производительных сил и региональной экономики – форму взаимодействия организационно-экономического развития интеллектуально-инновационной системы регионов и ее подсистем. Разработано интеграционную концепцию формирования ресурсно-функционального потенциала регионов. Главной целью предложенной концепции является обеспечение высокого уровня эффективности развития интеллектуально-инновационной системы регионов и ее подсистем на основе использования интеллектуального капитала. Определены основные принципы предлагаемой концепции – это реализация процессов формирования, генерации,

освоения знаний и диффузии инноваций, обеспечения эффективности развития интеллектуально-инновационной системы регионов в условиях интеграционного выбора государства, что способствует становлению экономики знаний.

Ключевые слова: регион, стратегия, концепция, инновационный процесс, интеллектуально-инновационная система регионов, интеграционная концепция формирования ресурсно-функционального потенциала регионов

The article is considered the intellectual innovation system of regions as a set of subsystems, which interrelated and localized in a particular area (formation, generation, development of knowledge and innovation diffusion).

Also it is considered the regional governance and institutions that lead to activation of the innovation process for providing continuous repetitive processes of creation, accumulation and development of intellectual potential. The advantages of regional innovation processes compared to national. The introducing new form of regional space development the productive forces and regional economy - a form of interaction between organizational and economic development intellectual and regional innovation system and its subsystems is explained. The concept of resource integration and functional potential is developed. The main purpose of the proposed concept is to provide a high level of efficiency in the intellectual and regional innovation system and its subsystems through the using of intellectual capital. The basic principles, which proposed for using concept it is implementation of the formation, generation, knowledge development and diffusion of innovations. Also it is ensuring the effectiveness of intellectual innovation system regions under state integration select, which will enable the establishment of a knowledge economy.

Keywords: region, strategy, concept, the process of innovation, the intellectual and innovative system of regions, the integration concept of the resource-functional potential the regions

Вступ. Особливостями сучасних інноваційних процесів є значна кількість обслуговуючих їх спеціалізованих секторів економіки та зростаюча складність взаємодії між ними з метою більш повного використання потенційних можливостей. Залежно від складності і масштабів інноваційних процесів для їх реалізації можуть залучатися від одиниць до сотень організацій, в результаті чого формується розгалужена інфраструктура. Вона має складний характер як вертикально структурованої системи (виробниче підприємство, галузеві і регіональні підсистеми, які детермінуються інтелектуально-інноваційною системою регіонів), так і горизонтально структурованої системи (самоорганізації, асоціації, партнерства). Сутністю інноваційного процесу в економічній сфері є створення і поширення нововведень у виробництві, інтеграція наукового потенціалу та матеріальної складової.

На наш погляд, інтелектуально-інноваційна система регіонів являє собою сприятливе середовище для інтелектуального капіталу, адже в її рамках органічно поєднуються усі складові частини інноваційного процесу.

Серед науковців, які приділяють значну увагу питанням інноваційного розвитку регіональної економіки необхідно відзначити О. Амошу [1], П. Бубенка [4], З. Варналія [10], В. Василенка [5], З. Герасимчук [7], Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Злупка, Б. Кваснюка, М. Козоріз [16], Ю. Макогона, В. Мельника, О. Осауленка, В. Пилу, В. Поліщука, В. Семиноженко [16], Т. Смовженко, В. Соловійова [12], М. Тимчука, М. Чумаченка та ін. Як наслідок, за останні роки із проблематики стратегії

регіонального розвитку з'явилися праці, підготовлені як колективами авторів [2; 3; 6; 8; 10; 15], так і окремими дослідниками [4; 5; 9; 11; 17].

Але незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених регіональним проблемам інноваційного розвитку, підходи до стратегії інноваційного розвитку регіонів потребують подальшого дослідження, у тому числі за рахунок розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів.

Вказані обставини обумовлюють необхідність поглиблення вивчення даного напрямку дослідження, особливо за рахунок розроблення концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження існуючих підходів до визначення вектора розвитку постіндустріального суспільства, а саме економіки знань, з'ясування головних тенденцій її становлення на сучасному етапі розвитку суспільства, а також складових, які мають забезпечити процес формування та використання знання як ресурсу для розвитку регіонів та держави. Для досягнення даної мети поставлені наступні завдання:

- розглянути інтелектуально-інноваційну систему регіонів, як сукупність взаємопов'язаних, локалізованих на певній території підсистем;
- визначити переваги регіонального рівня інноваційних процесів в порівнянні з національним;
- обґрунтувати доцільність впровадження нової форми просторового територіального розвитку продуктивних сил і регіональної економіки – форму взаємодії організаційно-економічного розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та її підсистем;
- розробити інтеграційну концепцію формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів.

Методологія. У процесі дослідження було використано системний підхід, за допомогою якого було обґрунтовано доцільність розроблення інтеграційної концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів, графічний метод за яким побудовано загальну блок-схему реалізації інтеграційної концепції, метод порівняння для визначення переваг регіонального рівня інноваційних процесів в порівнянні з національним, а також метод аналогій, наукової абстракції, аналізу та синтезу, логічний метод та ін.

Результати дослідження. На наш погляд ступінь обґрунтованості інтелектуально-інноваційної системи регіонів (ІСР) є одним із визначальних положень, що обумовлюють регіональний розвиток у цілому, а результативність її функціонування – один із найважливіших параметрів соціально-економічної ефективності. При цьому визнано, що при декомпозиції завдань інтелектуально-інноваційної системи регіонів її необхідно розуміти як відкрити систему, яка пов'язана з іншими системами та підсистемами.

Необхідно відзначити, що інтелектуально-інноваційну систему регіонів ми розглядаємо, як сукупність взаємопов'язаних, локалізованих на певній території підсистем (формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій), органів регіонального управління та інститутів, які зумовлюють активізацію інноваційного процесу та забезпечують безперервно повторювальні процеси створення, нарощення та розвитку інтелектуального потенціалу регіонів.

Інтелектуально-інноваційну систему регіонів не слід ототожнювати з національною інноваційною системою, хоч вона є стрижневою основою, завдяки якій здійснюється перетворюючий вплив на всю економіку країни через оптимізацію дії її підсистем.

До переваг регіонального рівня інноваційних процесів в порівнянні з національним можна віднести [13]:

1) сукупну близькість великої кількості виробників різних галузей, що своєчасно пропонують спеціалізовані товари і послуги та гнучко відповідають на зміни попиту;

2) залучення регіональних суб'єктів в транснаціональні мережі викликають ефекти навчання;

3) появу локальних фондів робочої сили з концентрацією специфічних навиків і форм навчання;

4) культурну і інституційну інфраструктуру, яка постійно виникає усередині і навколо промислових кластерів і яка дуже важлива для ефективної роботи єдиної локальної соціально-економічної системи;

5) розвиток довіри між регіональними економічними суб'єктами. У регіональному плані для поширення інноваційних процесів особливого значення набуває забезпечення зв'язку між реформуванням соціально-економічних відносин та іншими інституціональними перетвореннями, збалансуванням місцевих бюджетів, динамікою обсягів, структури та ефективності виробництва, а також життєвим рівнем населення.

Отже, ми вважає за доцільне впровадити нову форму просторового територіального розвитку продуктивних сил і регіональної економіки [14] – форму взаємодії організаційно-економічного розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та її підсистем. При цьому, маємо можливість викласти базові (конститутивно-ключові) положення провадження процесів інтеграції у змісті інтеграційної концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів (ІКФ_{рфпР}). Інтеграція в контексті даного дослідження розглядається як об'єднання зусиль, поглиблення взаємодії та налагодження зв'язків між суб'єктами ПСР, регіональними та державними органами влади, закордонними партнерами тощо. Результативність інтелектуально-інноваційної системи регіонів буде залежати від того, наскільки вона органічно вмонтована в систему суспільного життя регіону. Інституціональна структура інтелектуально-інноваційної системи характеризується взаємозалежністю підсистем, в яких ціле більше суми складових, оскільки їх єдності властивий синергізм.

На наш погляд, інтеграційну концепцію формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів правомірно розуміти як керівну ідею, яка передбачає вибір в якості об'єкта генерування інноваційних зрушень – становлення економіки знань в умовах інтеграційного вибору держави. Поряд із цим запропоновану до використання концепцію можна реалізувати завдяки виконанню наступних завдань: забезпечення сталого розвитку регіонів; відновлення конкурентних позицій; формуванню інноваційної культури тощо.

Підкреслимо, що виконання цих завдань можна досягти лише у разі:

а) ефективного використання й активізації наявних в регіоні інтелектуальних ресурсів;

б) розроблення і реалізації стратегії розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів на засадах нарощення інтелектуального капіталу та стимулювання інноваційної діяльності у реальному секторі регіональної економіки.

Ефективне функціонування та реалізація специфічних функцій інтелектуально-інноваційної системи регіонів (сформованих при поєднанні базових положень інституціонального, системного, ресурсно-функціонального та синергетичного підходів) дозволять:

1) спроектувати і запровадити у практику господарювання нову просторову форму організації та управління об'єктів системно-універсального функціонування в регіонах – інтегровану економічну систему інтелектуально-інноваційного типу;

2) забезпечити адаптацію інтелектуально-інноваційних систем регіонів до загроз і ризиків за рахунок прискорення обігу ресурсів;

3) отримати синергетичний ефект від поєднання інноваційних, інтелектуальних, інформаційних та управлінських потенціалів;

4) інтенсифікувати процеси максимальної розвиненості інноваційної та інтелектуальної сфери регіонів;

5) наповнення місцевих й загальнодержавних бюджетних надходжень шляхом поширення доступу національного виробника до потенційно широкого внутрішнього та зовнішнього ринків через оптимізацію дії науково-освітніх, фінансових, правових, управлінських і ринкових інститутів, які безпосередньо впливають на формування інноваційного середовища в регіонах.

Інтеграційна концепція формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів може розглядатися як процес реалізації моделі кваліметричного розрахунку і прогнозування розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів за умов дотримання принципів наукової обґрунтованості інтенсифікації процесів формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій задля оптимального використання інтелектуальних ресурсів, з метою забезпечення агрегованого інноваційного розвитку регіонів.

Головною метою зазначеної концепції є забезпечення високого рівня ефективності розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та її підсистем на основі використання інтелектуального капіталу. Узагальнена блок-схема реалізації інтеграційної концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів представлена на рисунку.

Основні етапи реалізації запропонованої концепції містять наступні процедури:

а) управління використанням інтелектуального капіталу за участі суб'єктів інноваційної діяльності;

Рисунок. Узагальнена блок-схема реалізації Інтеграційної концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів

Джерело * Розроблено та запропоновано автором

б) налагодження взаємодії суб'єктів підсистем інтелектуально-інноваційної системи регіонів (інноваційно активних підприємств, науково-дослідних інститутів, ВНЗ, наукових парків, бізнес-інкубаторів та ін.).

Слід зазначити, що у залежності від розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів для регіонів пропонуються різні стратегії розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів, чим досягається реалізація інтеграційної концепції. Доведено, що інтелектуально-інноваційної системи регіонів має стати багаторівневою динамічною системою суспільних відносин, інституцій та організацій, основою для розвитку інтелектуального капіталу, інноваційної культури та відповідного способу мислення населення, які забезпечуватимуть прикладання зусиль до локалізації знань та дифузії інновацій.

У свою чергу реалізація інтеграційної концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів (ІКФ_{рФПР}) надасть можливість для регіонів:

1) скоординувати дії всіх підсистем, що підвищить результативність інтелектуально-інноваційної системи регіонів та національної економіки в цілому;

2) підвищити культурний, освітньо-кваліфікаційний та фаховий рівень населення регіонів;

3) створити додаткові робочі місця в освітній, науковій, виробничий та інших сферах економіки регіонів;

4) вирішити регіональні екологічні і соціальні проблеми за рахунок використання нових технологій,

5) збільшити надходження до бюджетів різних рівнів за рахунок розширення обсягів виробництва інноваційної продукції на існуючих підприємствах та за рахунок створення нових підприємств;

6) підвищити синергетичний ефект від розвитку ПСР, що сприятиме сталому розвитку регіонів в умовах інтеграційного вибору держави та становленню економіки знань.

Висновки. Наукова новизна даного дослідження полягає у розробленні інтеграційної концепції формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів, яка поєднує базові положення інституціонального, системного, ресурсно-функціонального та синергетичного підходів, є узагальненим відображенням логіки дослідження, для: а) розроблення методики оцінки розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів, б) здійснення прогнозування розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та соціально-економічних показників регіонів, в) вибору стратегії розвитку регіонів за використання практичного інструментарію та відтворенням можливих шляхів розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах інтеграційного вибору держави. Таким чином, основні засади

пропонованої до використання концепції – це реалізація процесів формування, генерації, освоєння знання та дифузії інновацій, забезпечення ефективності розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах інтеграційного вибору держави, що надасть можливість становленню економіки знань. Головною метою впровадження концепції є побудова дієвої стратегії розвитку регіонів, використання результатів науково-інноваційної діяльності для їх сталого розвитку.

Перспективи подальших наукових розробок за даним напрямом дослідження полягають у поглибленні вивчення проблем становлення економіки знань в Україні на сучасному етапі розвитку продуктивних сил та регіональної економіки за умов розроблення дієвих стратегій розвитку регіонів.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що запропонована до використання інтеграційна концепція формування ресурсно-функціонального потенціалу регіонів дозволить обґрунтувати напрями діяльності суб'єктів інтелектуально-інноваційної системи регіонів, котрі зумовлюють інтенсифікацію процесів формування, генерації, освоєння знань та дифузії інновацій на засадах об'єктивної ідентифікації. У межах цієї концепції можна використовувати стратегічне управління та розробити методологічний підхід до оцінювання розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та здійснювати прогнозування розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів та її вплив на соціально-економічні показники регіонів.

Література

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціальне забезпечення: Монографія [Текст] / *О. І. Амоша, В. П. Антонюк, А. І. Землянкін та ін.* / НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк: Інститут економіки промисловості, 2007. – 328 с.
2. *Алимов О. М.*. Стратегічний потенціал продуктивних сил регіонів України: Монографія / [Алимов О. М., Бандур С. І., Дейнеко Л. В., Микитенко В. В. та ін.] / За ред. д.е.н., проф. Б. М. Данилишина. – К.: РВПС України НАН України. 2009. – 424 с.
3. *Бережная В. И.* Региональные проблемы инновационного развития: моногр. / *В. И. Бережная, Е. А. Михуринская, Е. А. Смирнова.* – Симферополь: ИТ «АРИАЛ», 2012. – 226 с.
4. *Бубенко П. Т.* Регіональні аспекти інноваційного розвитку: Монографія [Текст] / *П. Т. Бубенко.* – Х.: НТУ «ХП», 2002. – 316 с.
5. *Василенко В. Н., Медведь В. Ю., Савельева Т. М.* Экономическое развитие регионов: сходство и различие: Монография [Текст] / *В. Н. Василенко, В. Ю. Медведь, Т. М. Савельева.* – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 219 с.
6. *Гесць В. М.* Інноваційні перспективи України: Монографія [Текст] / *В. М. Гесць, В. П. Семиноженко.* – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

7. *Герасимчук З. В.* Організаційно-економічний механізм становлення інноваційного потенціалу регіону: Монографія [Текст] / *З. В. Герасимчук, Н. С. Куцай*. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 216 с.
8. *Дуленко А. Л.* Инновационному процессу – новое экономическое мышление. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практика [Текст] / *А. Л. Дуленко, П. Т. Бубенко, А. Д. Кашиур* / Монографія. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 404 с.
9. *Кондрашихін А. Б.* Координатні виміри інноваційного простору регіону: наук. монограф. [Текст] / *А. Б. Кондрашихін*; М-во трансп. та зв'язку України, Держ. економ.-технол. ун-т трансп. – К.: Держ. економ.-технол. ун-т трансп. – 2010. – 200 с.
10. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія [Текст] / За ред. *З. С. Варналія*. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
11. *Романюк С. А.* Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження: Монографія [Текст] / *С. А. Романюк*. – К.: УАДУ, 2001. – 112 с.
12. *Соловійов В. П.* Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: Монографія [Текст] / *В. П. Соловійов, Г. І. Кореняко, М. В. Головатюк*. – К.: Фенікс, 2008. – 224 с.
13. *Тульчинська С. О.* Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: Монографія [Текст] / *С. О. Тульчинська*. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 488 с.
14. *Тульчинська С. О.* Органічність функціонування інтелектуально-інноваційної системи регіонів: Монографія [Текст] / *С. О. Тульчинська*. – Херсон: Ви-во «ПП Вишемирський В.С.», 2012. – 400 с.
15. Україна у вимірі економіки знань [Текст] / [за ред. акад. НАН України *В. М. Гейця*]. – К.: Основа, 2006. – 592 с.
16. Управління інноваційними процесами в регіонах: Монографія [Текст] / [за ред. *М. А. Козоріз і Т. С. Смовженко*]. – Львів: ЛБІ НБУ, 2006. – 263 с.
17. *Шичков А. Н.* Экономика и менеджмент инновационных процессов в регионе: Монография [Текст] / *А. Н. Шичков*. – М.: ИД «Финансы и кредит», 2008. – 360 с.